

УДК 378.091.212:78.

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–27.175-179

*Ганна Врубель
Hanna Vrubel*

ЗМІСТ І ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ДИРИГЕНТСЬКА КОМПЕТЕНЦІЯ” У ТВОРЧОМУ САМОВИРАЖЕННІ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

CONTENT AND MEANING OF THE CONCEPT OF “CONDUCTING COMPETENCE” IN THE CREATIVE SELF-EXPRESSION OF A TEACHER-MUSICIAN

У статті розкрито сутність і зміст понять “компетентність”, “компетентнісний підхід”, “диригентська компетенція”. Автор окреслює способи формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах навчання у закладах вищої професійної освіти.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, диригентська компетенція, професійна компетенція, професійний розвиток.

Зміни в характері вищої освіти, що спостерігаються впродовж останніх двох десятиліть, викликають гостру потребу в підготовці фахівця високого професійного рівня, що буде творчо-ініціативним, конкурентно-спроможним, самостійним, мобільним та високо-компетентним. Важливого значення ця проблема набуває в підготовці вчителя музичного мистецтва, у якого за роки навчання у закладі вищої освіти мають сформуватися фахові компетентності, серед яких ми виокремлюємо диригентську.

Сучасна психолого-педагогічна наука й освітня практика базуються на методології компетентнісного підходу, який у вітчизняній науці представлений у працях Б. Бібіка, І. Зимньої, К. Краєвського, О. Овчарука, С. Серікова В. Хуторського та ін. В українській освітній практиці цей підхід вивчали І. Бех, С. Бондар, Д. Гришин, І. Зязюн, В. Кальней, В. Лозова, В. Луговий, О. Подмазін, О. Пруцакова, В. Сериков, С. Шишов та ін.

Проблемам реалізації змісту професійної освіти майбутніх вчителів музики присвячені дослідження О. Апраксіної, Л. Арчажнікової, П. Ніколаєнко, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, Н. Сегеди, Г. Стулової та ін.

Проблеми диригентсько-хорової освіти досліджувалися значною кількістю науковців у різних аспектах:

- психологічному (Л. Бочкарьов, Г. Єржемський, Р. Кофман, В. Петрушин, М. Холодна, Г. Ципін та ін.);
- педагогічному (В. Доронюк, О. Михайличенко, Н. Сегеда, Т. Смірнова, К. Ольхов);
- мистецтвознавчому (Б. Асаф'єв, Т. Коган, А. Лашенко, Є. Назайкінський, К. Птиця, В. Рожок, Л. Шаміна та ін.);
- діяльнісному (Л. Андреева, А. Єгоров, М. Канерштейн, С. Казачков, М. Колесса, М. Корсавін, Я. Мединь, І. Мусін, І. Розумний, В. Самарін та ін.).

У системі вищої освіти України освітньо-кваліфікаційні рівні визначаються за ознаками ступеня сформованості компетентностей, що забезпечують здатність працівника виконувати роботу певного рівня професійної діяльності. Окрім того, у нових стандартах освіти [7] підсумкові вимоги до випускника педагогічних закладів освіти різного рівня акредитації повинні бути представлені переліком компетентностей, ступінь сформованості яких визначає здатність майбутнього вчителя до виконання різних видів діяльності, необхідних йому для професійної самореалізації. Тому проблема формування фахової диригентської компетентності студентів мистецьких відділень педагогічних університетів потребує пильної уваги дослідників.

Через те ставимо за мету проаналізувати науково-дослідну літературу з проблеми розрізнення змісту понять “компетенція” і “компетентність”, визначити сутність поняття “диригентська компетенція” майбутніх учителів музичного мистецтва.

Необхідність розгляду проблем освіти з точки зору компетентнісного підходу, викликана загальноєвропейською й світовою тенденцією інтеграції, глобалізацією світової економіки, стандартизацією європейської освіти на засадах Болонської угоди.

Шляхом аналізу поглядів щодо окресленої проблеми визначаємо, що до впровадження Болонського процесу у систему вищої освіти України, підготовка професійних фахівців відбувалася за допомогою “ЗУНівського підходу” (знання, уміння, навички), який передбачав загальне уявлення про способи виконання певної діяльності та сформованість загальнопрофесійних предметних знань, вмінь та навичок у певній галузі професійної діяльності [4, с. 205]. На сьогодні науковці повинні враховувати, що якість освіти залежить не лише від процесу засвоєння знань, вмінь і навичок, а особливо важливим постає процес становлення студента як суб'єкта різноманітних видів і форм розумової діяльності й особистості громадянина. Розвиток суспільства вимагає від вищої школи формування, в першу чергу, професійної компетентності фахівців, тому освітній процес має бути побудований на компетентнісній основі.

Це зумовило перехід професійної освіти до компетентнісного, у якому пред'являються вимоги забезпечення в сучасній науковій рефлексії підготовку в межах сформованості професійних якостей, поведінкових актів та виконавчих дій на рівні посадових вимог можливого працевлаштування і, у той же час, на рівні вимог наступного освітнього рівня (у разі продовження освіти).

Компетентнісний підхід (лат. *Competentis* – належний, відповідальний) передбачає аксіологічні, мотиваційні, рефлексивні, когнітивні, операційно-технологічні та інші результати навчання, які відбивають розширення не тільки знань, умінь і навичок, а й досвід емоційно-ціннісного ставлення до дійсності [6, с. 124].

На основі означеного методологічного підходу відбувається застосування принципово нової термінології до організації змістовної та процесуальної сторін вищої освіти. Особливість його полягає в створенні нової моделі освіти, яка ґрунтується на результатах навчання, регулює саморозвиток студентів та викладачів усієї системи вищої освіти [9].

Важлива відмінність компетентнісного підходу – орієнтація на кінцеві результати навчання, виражені у конкретних показниках того, що студент повинен знати і вміти після завершення певної частини або циклу освітньої програми і загалом – після закінчення ЗВО. Власне ж компетентності – динамічне поєднання знання, розуміння, навичок і здібностей, а також цінностей, якими буде керуватися випускник навчального закладу. При цьому результати навчання визначаються розробниками навчальних програм, а компетентності формуються у процесі навчання, хоч вони можуть не збігатися з очікуваннями розробників. Тому методологія компетентнісного підходу вимагає регулярно коригувати навчальні програми, послідовно зближувати наміри і фактичні результати навчання [4, с. 12].

У законі України “Про вищу освіту” [7] термін “компетентність” уживають у такому значенні: компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. “Компетентність” є системним поняттям, що має свою структуру, рівні, функції, своєрідні характеристики, властивості.

Нас цікавить ще зміст терміну “компетенція”, адже у специфіці музичного мистецтва виокремлюємо із переліку фахових компетентностей, спеціальну “диригентську компетентність”, як провідну особистісну якість педагога-музиканта, необхідну йому для самореалізації у педагогічній діяльності.

Довідкова література дає такі тлумачення, де компетенцію визначають як “коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний” [6], де загальним є їх змістова основа: знання, які повинна мати особа; коло питань, в яких особа повинна бути обізнана; досвід, необхідний для успішного

виконання роботи у відповідності з установленими правами, законами, статутом. В. Луговий визначає компетенцію як узагальнююче поняття, що виражає будь-які здатності до діяльності [1].

В. Байденко вважає, що “компетенція – це здатність робити щось добре, ефективно в широкому форматі контекстів з високим ступенем саморегуляції, саморефлексії, самооцінки, з швидкою, гнучкою й адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища; відповідність кваліфікаційним характеристикам з урахуванням вимог локальних і регіональних потреб ринків праці; здатність виконувати особливі види діяльності й робіт у залежності від поставлених завдань, проблемних ситуацій і т. ін.” [2, с. 5].

С. Бондар подає таке означення компетенції: “Компетенція – це здатність розв’язувати проблеми, що забезпечуються не лише володінням готовою інформацією, а й інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей учнів” [3, с. 9], далі наголошує, що “...компетентність – це здатність особистості діяти. Але жодна людина не діятиме, якщо вона особисто не зацікавлена в цьому. Природа компетентності така, що вона може проявлятися лише в органічній єдності з цінностями людини, тобто в умовах глибокої особистісної зацікавленості в даному виді діяльності... Отже, цінності є основою будь-яких компетенцій” [3].

А. Хуторський вважає, що “компетенція включає сукупність взаємозв’язаних якостей особи (знань, умінь, способів діяльності, досвіду) і є відчуженою, наперед заданою соціальною вимогою (нормою) до освітньої підготовки учня, необхідної для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері” [9].

Розділяючи компетенції в загальному їх розумінні, без прив’язки до якої-небудь сфери діяльності, і щодо сфери освіти, В. Матюхін визначає освітню компетенцію як “сукупність взаємозв’язаних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня по відношенню до певного кола об’єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особисто і соціально значущої продуктивної діяльності” [5].

Із означеного бачимо, що загальним для переважної більшості визначень компетенції є розуміння її як властивості або якості особистості, потенційної здатності особи виконувати різноманітні завдання, як сукупність знань, умінь, навичок і способів діяльності особи, які взаємозв’язані між собою, необхідних для здійснення якісної продуктивної діяльності. При цьому спостерігається взаємодія когнітивних і афективних навичок, наявність мотивації і відповідних ціннісних настанов.

Спираючись на фундаментальні дослідження означених науковців, ми пропонуємо таке визначення компетенції: компетенція – це здатність людини в межах певних питань розв’язувати проблеми, які забезпечуються не лише володінням готовою інформацією, а й інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей. До поняття компетенції належать постійні прагнення “здогадатися”, “винайти”, “дошукатися”, “співпрацювати”, “братися за справу”.

Диригентська компетенція належить до спеціальних компетенцій. Говорячи про диригентську компетенцію, як складову класу професійних компетенцій, слід сказати, що вона є фундаментом для професійного розвитку майбутнього педагога-музиканта, яки ми, погоджуючись із думкою Н. Сегеди, розглядаємо як складно організований процес, у якому з творчим потенціалом педагога-музиканта відбуваються різноманітні трансформації, пов’язані з етапами професійного становлення, стадіями професіоналізації тощо, проте, його особистісно-діяльнісна основа виступає визначальною [8, с. 69].

До змісту і сутності диригентської компетенції майбутнього вчителя музичного мистецтва відносимо базові загально-професійні знання, уміння у вибраній сфері діяльності: володіння музичним інструментом та співацьким голосом, здатність до аналітики музичного твору на предмет художнього змісту, інтерпретація вокально-хорових творів, відтворення образно-емоційного змісту музичного твору, синтезування різних видів творчої діяльності тощо.

Важлива відмінність компетентнісного підходу від традиційної системи навчання – орієнтація не на зміст навчальних курсів, а на кінцеві результати навчання, виражені у конкретних показниках того, що студент повинен знати, розуміти і вміти після завершення певної частини або циклу освітньої програми і загалом – після закінчення ЗВО. Власне ж компетенції –

динамічне поєднання знання, розуміння, навичок і здібностей, а також цінностей, якими буде керуватися випускник закладу освіти.

Розглянувши поняття “компетенція” з точки зору різних поглядів науковців та наукової літератури, ми дійшли висновку, що компетенція – це здатність людини в межах певних питань розв'язувати проблеми, що забезпечуються не лише володінням готовою інформацією, а й інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей. У науковій літературі компетенції у сфері професійної освіти диференціюють на загальні та спеціальні.

На нашу думку, диригентська компетенція належить до спеціальної, а тому ми її визначаємо як інтегровану здатність диригента, що забезпечується когнітивним (знання), дієво-кінетичним (інформативні рухи диригентського апарату) та особистісно-творчим (особистісні якості, що зумовлюють творчий зміст диригентської діяльності вчителя музичного мистецтва) компонентами, зміст яких дозволяє вирішувати художньо-виконавські проблеми у межах професійної діяльності вчителя музики.

Список використаних джерел

1. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції // Ін-т вищої освіти НАПН України; ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ : Ін-т вищої освіти НАПН України, 2018. 172 с.
2. Байденко В.И. Концептуальная модель государственных образовательных стандартов в компетентностном формате. Москва : Издательский центр проблем качества подготовки специалистов. 2004 19с. URL: http://www.rc.edu.ru/rc/bologna/works/baidenko_ll_sod.pdf (дата звернення 05.10.2019).
3. Бондар С. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів / Біологія і хімія в школі. 2003. № 2. С. 8-9.
4. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / М.Ф. Степко, Я.Я. Балюбаш, В.В. Грубієнко та ін. Тернопіль : Богдан, 2004. 384с.
5. Матюхін В.П. Проблеми впровадження Болонської системи на виконавчих факультетах у вищих навчальних закладах мистецтв. URL:http://knmau.com.ua/chasopys/03_NBUV/web/04_Matyukhin.pdf (дата звернення 05.10.2019).
6. Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах), том1 / Укладачі: В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. Київ, Вид-во “АКОНІТ”, 2006. 926 с.
7. Освітні стандарти вищої школи. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення 05.10.2019).
8. Сегеда Н.А. Професійний розвиток викладача музичного мистецтва: історія, методологія, теорія : монографія / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2012. 273 с.
9. Хуторський А.В. Ключевые компетенции. Технологии конструирования // Народное образование. 2003. № 5. С. 14.

Based on a thorough analysis of scientific, methodological, pedagogical, and art literature, the article reveals the essence and content of the concepts of “competence”, “competency-based approach”, “conducting competence”. The described reasons for the emergence and development of a competency-based approach as a methodological basis of the educational process of the twentieth century, there are presented the names of domestic and modern Ukrainian scientists that studied this issue. The author defines the ways of forming professional competence in future teachers of musical art in the conditions of training in institutions of higher professional education.

To the content and essence of the conducting competence of the future teacher of musical art, the author of the article includes basic general professional knowledge, skills in the chosen field of activity: possession of a musical instrument and singing voice, the ability to analyze a musical work for artistic content, interpretation of vocal and choral works, figurative reproduction of emotional content of a musical work, the synthesis of various types of creative activity.

The publication defines the difference between the competency-based approach and the traditional learning system and the orientation towards the final learning outcomes, expressed in specific indicators of what the student should know, understand and be able to do after completing a certain part or cycle of the educational program and in general after graduation. The author considers competencies proper as a dynamic combination of knowledge, understanding, skills, and abilities, as well as values that a graduate of an educational institution will be guided by in his further professional activity.

Having examined the concept of “competency” from the point of view of various views of scientists and scientific literature, we came to the conclusion that competence is a person's ability to solve problems within certain issues, provided not only by the possession of ready-made information, but also by the intense participation of the mind, experience, creative abilities. In scientific literature, competencies in the field of vocational education are differentiated into general and special. Therefore, the author provides his own view of conducting competence as an integrated ability of the conductor, which is ensured by cognitive (knowledge), action-kinetic (informative movements of the conductor apparatus) and personal-creative (personal qualities that determine the creative content of the conduct of a musical art teacher) components, the contents of which allows you to solve performance problems within the professional activities of a music teacher.

Key words: competence, competency-based approach, conducting competence, professional competence, professional development.

УДК 377.8+371.134

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–27.179-185

Тетяна Горобець, Василь Шкоба
Tetiana Horobets, Vasyl Shkoba

ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВА Й ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ ВІДДІЛЕННЯ “МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ” В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

CONDUCTOR-CHORAL AND INSTRUMENTAL TRAINING OF THE STUDENTS OF MUSIC EDUCATION DEPARTMENT IN PEDAGOGICAL COLLEGE IN THE CONTEXT OF PREPARATION FOR PEDAGOGICAL PRACTICE

У статті висвітлено поняття “педагогічна практика” студентів педагогічного коледжу відділення “Музичне виховання”, розкрито її мету та завдання, розглянуто цикл навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки, визначено зміст та значення диригентсько-хорової та інструментальної підготовки студентів у проходженні практики в закладах дошкільної освіти та загальної середньої освіти.

Ключові слова: педагогічний коледж, педагогічна практика в закладах дошкільної освіти та загальної середньої освіти, відділення “Музичне виховання”, студент-практикант, диригентсько-хорова та інструментальна підготовка.

Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття) свідчить, що головна увага у підготовці майбутніх спеціалістів має бути зосереджена на підготовці нового покоління творчо мислячих, професійно компетентних педагогічних працівників. У зв'язку з цим сучасний учитель музичного мистецтва закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО) та керівник музичний (ЗДО) має самостійно визначати цілі педагогічної діяльності, проявляти нестандартність і творчість у педагогічних рішеннях, застосовувати ефективні форми і методи